

Голуб Н.Б., доктор пед. наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
навчання української мови та літератури,
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

РОЛЬ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ ШКІЛЬНОЇ ПРОГРАМИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті розкрито зміст і призначення важливого структурного компонента програми з української мови – соціокультурної змістової лінії.

Ключові слова: шкільна програма з української мови, соціокультурна змістова лінія, ключові компетентності.

На різних етапах удосконалення шкільних програм найбільше нарікань від учителів було на соціокультурну змістову лінію. В уяві багатьох невдоволених педагогів цей складник програми поставав чимось подібним до стороннього тіла в людському організмі.

Ця стаття покликана визначити роль і значення соціокультурної лінії.

Концепція «Нова українська школа», Державний стандарт базової середньої освіти орієнтують шкільну освіту на інший результативний показник – компетентності. Відповідно компетентнісно орієнтована освіта означає, що закінчувати школу має компетентна особистість, а отже – готова до життя, упевнена в собі й своїх силах, така особистість, що бачить свої перспективи й готова до будь-яких суспільних викликів.

Компетентність як особистісна характеристика означає, що роки навчання позитивно позначилися на її розвитку, збагатили її духовно й інтелектуально.

Зміст шкільної програми визначають предметний (формування *предметної компетентності*) і метапредметний (формування *ключових компетентностей*) компоненти. Вочевидь, процес навчання української мови не замикається на пізнанні складної мовної системи. Відповідно до вимог часу мовні знання й уміння мають ширший спектр дії – стати засобом ідентифікації себе з українським народом, знаряддям мислення, пізнання, розвитку, порозуміння, утвердження та ін.

Що є ознаками сформованості компетентностей? На сьогодні маємо досить-таки чіткий перелік їх, а саме такі здатності: усвідомлювати себе, своє місце й роль у світі; бачити, розуміти світ, орієнтуватися в ньому, бажання пізнавати його, захоплюватися ним; володіти способами й методами організації своєї діяльності (цілевизначення, планування, пошук, аналіз, рефлексія, самооцінювання); обирати цільові й смислові настанови для своїх дій і вчинків, приймати рішення; володіти способами самовизначення в ситуаціях вибору; усвідомлювати й поділяти цінності; володіти певними знаннями й досвідом застосування їх для розв'язання життєвих проблем; взаємодіяти в колективі у різних сферах і видах діяльності; креативно діяти; демонструвати ознаки ефективної поведінки; адекватно сприймати світ, реагувати на події, явища,

оцінювати їх, демонструвати своє ставлення. Усе це формуємо системно на кожному уроці.

Суспільство – складний механізм, що увібрав у себе всі сфери життя й діяльності людини, тому щоб ухвалення в нього було для дитини якомога ближчим до комфортного, необхідно на уроках привертати увагу до найрізноманітніших суспільних царин, щоб сформувати уявлення про них і зосередити увагу на типових проблемах.

Координатором цього напряму покликана бути соціокультурна змістова лінія, що визначає для вчителя й авторів підручників, посібників соціокультурне поле уроку, є тематичним маркером його.

Урок, у якому речення вправ і текстів дисонують за змістом, позбавлений розвивальної сили. Якщо у вправах одного параграфа поєднано речення про моду, про повагу до мови, боротьбу за долю України, весняну грозу, норми споживання води, ароматний шипшиновий чай, українське сало, особливості догляду за волоссям, а текст – про пуму, урок набуває формату банального тренінгу.

Співробітники відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України, автори підручників української мови, уперше продемонстрували доцільність такого підходу. У цих навчальних книжках, зокрема, привертають увагу наявність двох тем – мовної та соціокультурної, системна робота з текстом і різноманітність тем, як-от: «Цінності людські», «Привабливість природи України», «Гармонійне спілкування», «Здоров'я людини як найвища цінність», «Екологічна культура людини», «Доброчинність», «Естетика в мові», «Професія і характер», «Мовна мода і мовний смак», «З вірою в серці», «Життєвий вибір» [1], «Усі успіхи починаються з самодисципліни», «Привабливість і цінність життя», «Відповідальне ставлення до кожного вжитого слова», «Краса докільця в слові», «Дорожи чудовими миттями!», «Світ моїх почуттів», «Пам'ятай добро і твори добро» [2], «Будь творцем своєї долі», «Пам'ять родоводу», «Вибір життєвої дороги», «Корисні звички й цінні риси підприємливої людини», «Духовні цінності», «Визначаємося з життєвими пріоритетами», «Раціональне використання природних ресурсів» [3] та ін.

Насамкінець зауважимо, що автори нових програм, яких очікують заклади загальної середньої освіти, мають урахувати зазначене вище й запропонувати вчителям-словесникам та авторам підручників ширше соціокультурне поле, щоб привернути увагу школярів до якомога більшої кількості суспільних викликів і чинників, що сприяють розвиткові учнів.

Список використаних джерел

1. Голуб Н.Б., Ярмолюк А.В. Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Педагогічна думка. 2017. 308 с.
2. Голуб Н.Б., Новосолова В.І. Українська мова: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту). К.: Педагогічна думка. 2018. 200 с.

3. Голуб Н.Б., Горошкіна О.М., Новосьолова В.І. Українська мова: підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту). К.: Педагогічна думка. 2019. 232 с.